

Geomorphological Features of Bağırsak Gorge (Konya -Turkey) and Its Surroundings / Bağırsak Boğazı ve Çevresinin (Konya) Jeomorfolojik Özellikleri

RECEP BOZYİĞİT - ŞENAY GÜNGÖR

(RB) Necmettin Erbakan University, Ahmet Keleşoğlu Education Faculty, Konya, Turkey
rbozyigit@konya.edu.tr

(ŞG) Konya Tes-İş Union, Atatürk Anadolu Teacher College, Konya, Turkey
senaymantas01@hotmail.com

Abstract

Bağırsak gorge is located 32 kilometers west to Konya. In the north there is Aladağ Mountain (2339 m), in the east Kızılören Mountain (2139 m), in the south Damlakayası Hill (1860 m) and in the west Beyşehir-Suğla Depression.

The gorge connects the Sağlık Plain to Beyşehir Basin. The Çokasuyu stream forms a pass near Kızılören, reaches to Sağlık Plain and flows towards west. After the plain, it enters the Bağırsak pgorge named Bağırsak stream hereafter, it flows through the Bağırsak gorge and into the Beyşehir Canal Stream, in the east of Beyşehir.

Fluvial and tectonic processes played important role in formation of Bağırsak gorge. The Bağırsak stream crosses volcanic formations in Bağırsak gorge. Initially the valley was carved out of dacite, andesite and trachi-andesite terrain and later crossed by fault lines caused by tectonic movements. These faults, caused to mouve upwards of the stream bed and created a typical canyon by cutting through agglomerates.

Bağırsak gorge not only connects Sağlık plain to the Beyşehir basin, but arouses also interest with its geomorphological features. Moreover, capped earth pillars and necks in the area surrounding the pass have unique scenery.

Keywords: Bağırsak gorge, Canyon, Valley, Konya

Özet

Bağırsak Boğazı, Konya il merkezinin 32 km batısında yer alır. Kuzeyinde Aladağ (2339 m); doğusunda, Kızılören Dağı (2193 m); güneyinde, Damlakayası T.(1860 m); batısında, Beyşehir-Suğla Depresyonu bulunmaktadır.

Boğaz, Sağlık Ovası'nı Beyşehir Havzası'na bağlar. Boğazın oluşumunda etkili olan Çokasuyu, Kızılören yakınlarından doğar, Sağlık Ovası'nın sularını da alarak batıya doğru ilerler. Çokasuyu, ovayı terk eder etmez Bağırsak Boğazı'na girer. Buradan itibaren Bağırsak Dere adını alan akarsu, Bağırsak Boğazı'ndan geçerek Beyşehir'in doğusundaki Beyşehir Kanal Çayı'na ulaşır.

Bağırsak Boğazı'nın oluşumunda flüviyal ve tektonik süreçler etkili olmuştur. Bağırsak Dere, Bağırsak Boğazı adı verilen kesimde volkanik araziden geçmektedir. Başlangıçta dasit, andezit, traki-andezitler üzerinde açılan vadi, tektonik hareketler sonucunda oluşan faylarla kesilmiştir. Bu fayların yardımı ile taban seviyesi değişen akarsu aglomeralar içersine gömülerek tipik bir yarma vadi oluşturmuştur.

Sonuç olarak Bağırsak Boğazı, Sağlık Ovası'nı Beyşehir Gölü Havzası'na bağlamasının yanında, oluşumu ile de dikkat çekmektedir. Ayrıca boğaz ve çevresinde farklı aşınım sonucu ortaya çıkan neck ve paribacası oluşumları görsellik arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağırsak, Boğaz, Yarma, Vadi, Konya

Giriş

“Bağırsak Boğazı ve Çevresinin Jeomorfolojik Özellikleri” konulu çalışma, söz konusu boğazın oluşumu ve bu boğazın çevresindeki jeomorfolojik unsurlara etkilerini ortaya çıkarmaya yöneliktir.

Araştırma sahası ile ilgili çalışmalar jeoloji alanında yoğunlaşmaktadır. Bu konuda Lahn ve Zimmermann (1939; Eren 1993a'dan) Konya çevresinin 1/100.000 ölçekli jeoloji haritasını hazırlayarak, Konya'yı doğusu ve batısı olmak üzere iki şekilde incelemişlerdir. Bu yerbilimciler Konya, Kızılören ve Beyşehir havzalarının birer çöküntü alanları olduğunu ve bölgedeki volkanitlerin Neojen yaşlı çökeller üzerine uyumsuz olarak geldiğini belirtmişlerdir.

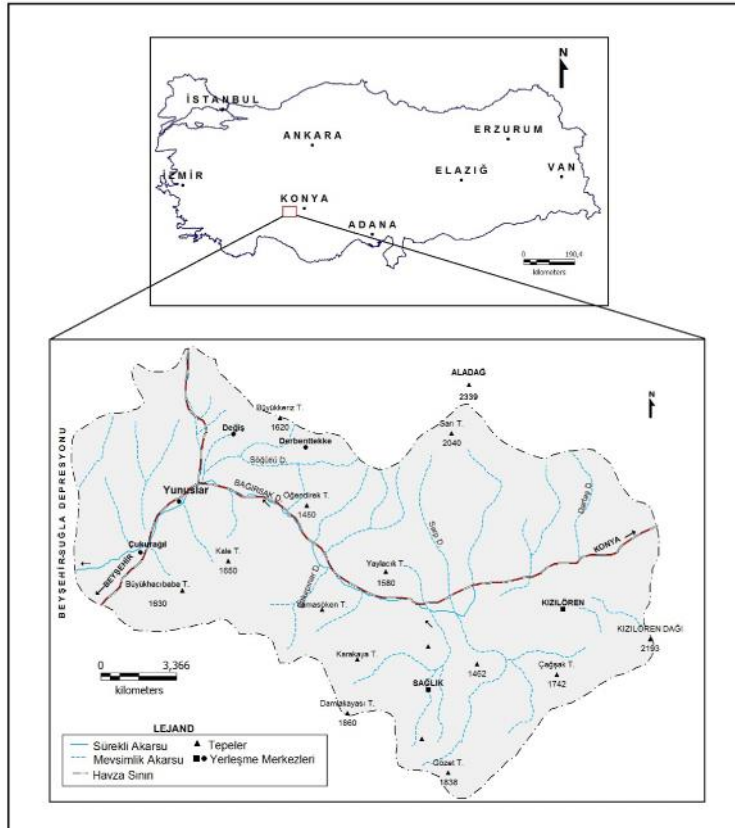
Göğer ve Kral (1973), Konya-Kızılören civarında yapmış oldukları 1/25.000 ölçekli jeoloji haritası çalışmalarında, litostragrafik birimleri ayırarak tanımlamalarını yapmışlardır.

Görmüş (1984), Kızılören (Konya) dolayının 1/25.000 ölçekli jeoloji haritasını yaparak, sahanın stratigrafik özelliklerini ortaya koymuştur.

Selçuk Biricik, (1982) "Beyşehir Gölü Havzasının Strüktürel ve Jeomorfolojik Etüdü" konulu çalışmasında Erenler Dağı'nın jeomorfolojik özelliklerini ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır.

Çalışma Alanı

Bağırsak Boğazı ve çevresini içersine alan çalışma sahası, Konya il merkezinin batısında yer almaktadır (Şekil 1). Araştırma sahasının kuzeyinde Aladağ (2339 m), doğusunda Kızılören Dağı (2193 m), güneyinde Damlakayası T.(1860 m) ve batısında da Beyşehir-Suğla Depresyonu bulunmaktadır (Şekil 2).

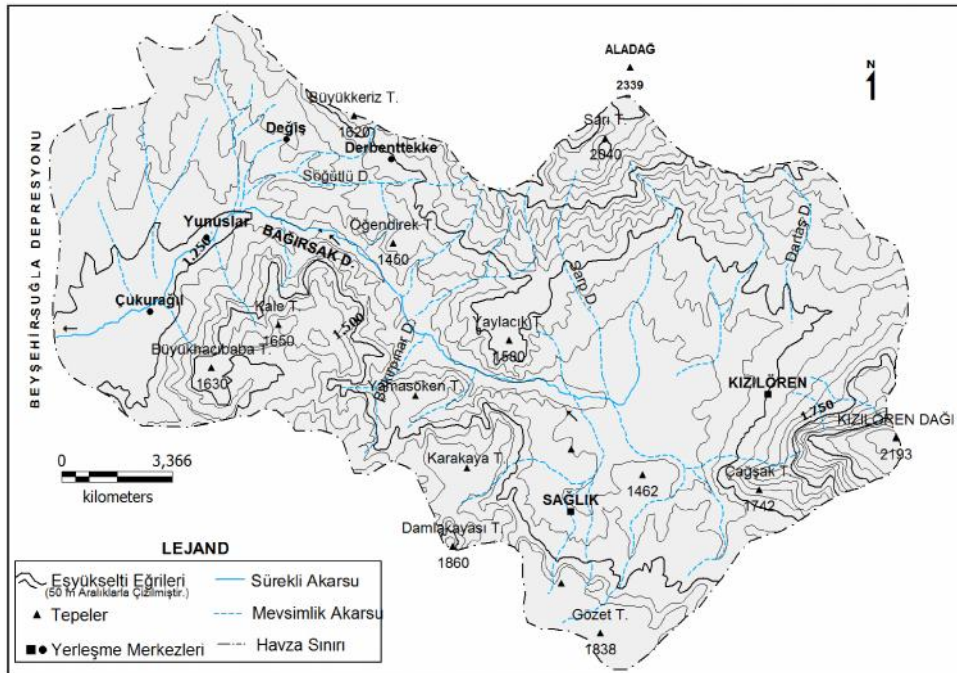

Şekil 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası

Materyal ve Yöntem

Bağırsak Boğazı ve Çevresinin Jeomorfolojik Özellikleri konulu çalışmamızda esas metod gezi-gözlem metodu olmuştur. Farklı tarihlerde gerçekleşen arazi çalışmalarında jeoloji ve jeomorfolojik unsurlar yerinde gözlenmiştir. Arazi çalışmaları esnasında elde edilen bulgular gerek numune alarak, gerekse de fotoğrafları çekilerek desteklenme yoluna gidilmiştir.

Bu çalışmada 1/100 000 (M 27 ve M 28) ve 1/25 000 ölçekli (M 27 b₂, M27 b₃, M28a₁ M28a₂ M28 a₃ M28 a₄) haritalar kullanılmıştır. Söz konusu haritalar sayısallaştırılmış, renklendirme yöntemleri kullanılarak çeşitli haritalar üretilmiştir. Harita sayısallaştırmada “MapInfo Pro 10.5 harita analiz ve sayısallaştırma programı kullanılmıştır.

Şekil 2. Bağırsak Boğazı ve Çevresinin Topografya Haritası

Bulgular ve Tartışma

Araştırma sahasına yönelik bulgular sahanın jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerini kapsamaktadır.

Jeolojik Özellikler

Araştırma sahası Hersinien Orojenezi'nden etkilenmekle beraber, bugünkü şeklini Alp Orojenezi ile kazanmıştır. Havzanın kuzey kesiminde yer alan mermerler, Hersinien Orojenezi'nden etkilenerek tabakalanma özelliklerini kaybetmişlerdir. Daha sonraki dönemde Alp Orojenezi etkisinde kalan saha, yer yer kıvrımlı ve kırıklı yapı özelliği kazanmıştır.

Bağırsak Boğazı ve çevresinde Paleozoik, Mesozoik, Tersier ve Kuaterner'e ait kayalardan oluşmuş formasyonlar yer almaktadır (Şekil 3).

Paleozoik Araziler

Paleozoik'e atfedilen araziler Bağırsak Boğazı'nın kuzeyinde Büyükeriz T.(1696 m) ve Aladağ (2339 m) civarında yüzelemektedir. Permien yaşlı oldukları tespit edilen litolojik

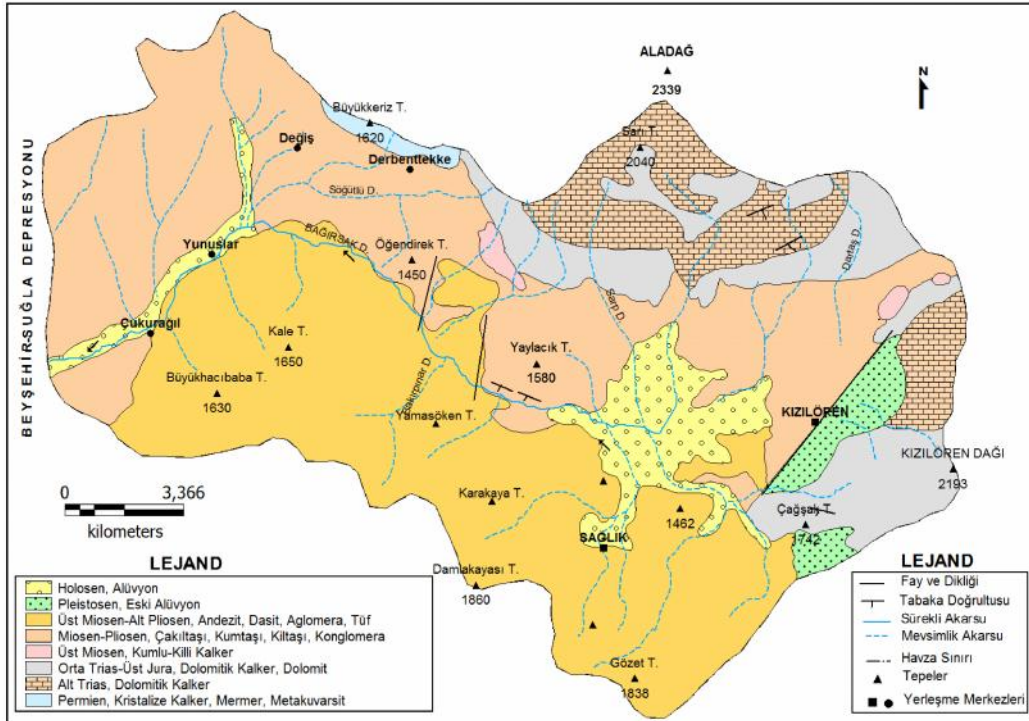
birimler kristalize kalker, mermer, metakuvarsit, dolomitik kalkerlerle temsil edilmektedir (Güyer vd.,1998:8). Permien yaşlı birimlerin yer yer 200-250 metre kalınlığa ulaştıkları belirlenmiştir.

Mesozoik Araziler

Mesozoik araziler, Trias ve Trias-Jura döneminde oluşanlar olmak üzere ikiye ayrılır.

Trias araziler: Araştırma sahasının doğu ve kuzeybatısındaki kesimlerin yapısını oluşturur. Alt Trias yaşlı dolomitik kalkerler ana litolojik birim olmakla birlikte, yer yer kalkıştı, şeyl ve kumtaşları ile aralanmalı bir istif sunmaktadır. Sarı T.(2040 m) civarındaki dolomitik kalkerler gri, beyazımsı ve mavimsi renkleri ile dikkati çekmektedir.

Trias-Jura Araziler: Kızılören Dağı (2193 m) ile Sarı T.'nin (2040 m) güneyinde yer almaktadır (Şekil 3). Orta Trias-Üst Jura yaşta oldukları belirlenen formasyon rekristalize kalker, dolomitik kalker ve dolomitten oluşmuştur. Yer yer kalınlığı 700 metreye ulaşmaktadır (Güyer, vd.,1998:8). Kristalize kalkerler beyaz, gri, koyu gri renklerde gözlenmekte olup bazı kesimlerde dolomitler ile aralanmalar sunmaktadır. Dolomitler ise siyah, koyu gri, gri renklerde görünmekte ve dağınık yapı özelliği göstermektedir.

Şekil 3. Bağirsak Dere ve Çevresinin Jeoloji Haritası

Tersier Araziler

Tersier yaşlı araziler etüt alanının $\frac{3}{4}$ 'ünü kaplar. Bağirsak Boğazı'nın kuzey kesiminde Miosen-Pliosen yaşlı tortullar, güney kesimlerinde ise Üst Miosen-Alt Pliosen yaşlı andezit, riolit, aglomera ve tüflerden oluşan volkanik birimler yer almaktadır (Şekil 3).

Etüt sahasının kuzeyinde Çukurağıl-Kızılören arasındaki bölgede Miosen-Pliosen yaşlı konglomera, kumtaşı, kıltaşı ve yer yer de killi kalkerler geniş sahalarda görülmektedir. Yaylacık T.(1580 m) güneyinde yer alan konglomeralar, farklı birimlere ait oldukça yuvarlaklaşmış

çakıllardan oluşmuştur. Konglomeralar genellikle az engebeli düz alanlarda görülmektedir. Yatay tabakalanmalı olup, kalınlıkları 30 cm ile 2 m arasında değişmektedir. Bazı alanlarda çamurlu seviyeler içersinde merccek şeklinde sokuldukları da görülür (Foto 1).

Miosen-Pliosen yaşlı arazi, Kızılören Dağı'nın kuzeyi ile Öğendirek T.'nin (1450 m) doğu kesimlerinde yer yer Üst Miosen'e ait kumlu, killi kalkerlerle dokanak halindedir. Bu kumlu killi kalkerler yatay tabakalı, süngerimsi ve erime boşlukludur. Beyaz, gri ve krem renkleri ile dikkat çekmektedir.

Üst Miosen-Alt Pliosen yaşlı tüf, tüfit, aglomera, andezit, dasit ve riyolitten oluşan volkanik birimler, Bağrsak Boğazı'nın güney kesimlerinde yüzeylemektedir. Bağrsak Dere, yer yer bu formasyonlar içersinde oluşturduğu boğazda akmaktadır. Tüf ve tüfitler, etüt sahasında çok fazla yer kaplamaktadır. Sağlık Kasabası'nın güneyinde beyaz ve sarımsı beyaz renkleri ile dikkati çekmektedir (Foto 2). Tüfler kaba tabakalanma gösterirler. Tüfler üzerine çeşitli irilikteki volkanik çakılların yığılmasından oluşan aglomeralar gelmektedir (Foto 3). Aglomeralar tabakalanma göstermezler. Aglomeralar üzerinde ise andezitik ve dasitik özellikteki lavlar görülmektedir. Andezitler iri münferit kristallerden, yer yer de çok ince feldispatlardan oluşmuştur. Oldukça sert, pürüzlü dokuya sahiptirler (Foto 3). Renkleri genellikle gri olup, altere zonlarda yeşilimsi, beyazımsı ve pembe renklere rastlanmaktadır (Sevgil, 1981:6).

Foto 1. Farklı kayalara ait, kısmen yuvarlaklaşmış çakıllardan oluşmuş konglomeralar (Yaylacık T.'nin (1580 m) güney yamaçları)

Foto 2. Üst Miosen-Alt Pliosen yaşlı, kaba tabakalanma gösteren beyaz ve sarımsı beyaz tüfler

Araştırma sahasında görülen volkanik unsurlar, Erenler Dağı volkanizmasının ürünü olarak dikkat çekmektedir. Erenler Dağı volkanizmasının K/Ar metoduna göre 3.35-11.95 milyon yıl öncesi zaman aralığında 14 evrede gerçekleştiği belirlenmiştir (Keller vd.:1977). Erenler Dağı volkanizmasının ürünleri olan tüf ve ignimbirit seviyelerinin kenar kesimlerde göl tortulları ile yanall geçişli oldukları gözlenmiştir.

Foto 3. Sağlık Ovası çevresinde aglomera ve andezitler

Kuaterner Arazi

Kızılören Dağı'nın batı, kuzeybatı ve güneybatı kesimlerinde eski alüvyon olarak adlandırdığımız birim yer alır. Dağ eteği yakınında kum boyutundan blok boyutuna kadar kötü boylanmış, yarı yuvarlaklaşmış çakıl taşları yer alır. Bu birimler periyodik karakterli derelerin suları ile çimentolaşmış ve birbirleri ile sıkı bir şekilde tutturulmuşlardır.

Sağlık Ovası ile Bağrsak Boğazı ve kollarının oluşturduğu vadi tabanlarında alüvyonlar yer almaktadır (Şekil 3). Alüvyonlar çevreden gelen akarsuların getirmiş olduğu malzemelerden oluşmuştur. Kum, silt ve çakıllardan oluşan alüvyonun kalınlığı 2-12 m arasında değişmektedir.

Jeomorfoloji

Bağrsak Boğazı ve çevresinin jeomorfolojisini morfometrik konum ve köken açısından dağlık sahalar, plato sahaları, Sağlık Ovası ve Bağrsak Boğazı olmak üzere dört ana bölümde inceleyebiliriz (Şekil 4).

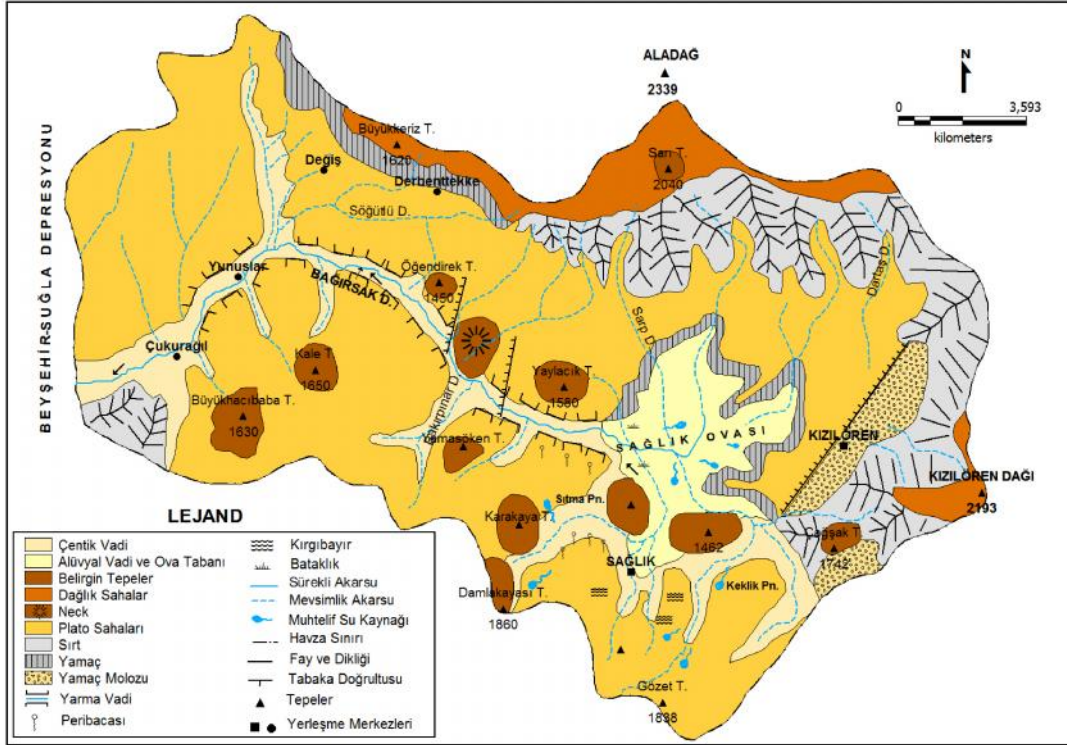
Dağlık Sahalar

Bu gruptaki birimler araştırma sahasının yüksek topografyasını oluşturmaktadır. Çok fazla yükseltisi bulunmayan dağlık kütleler, Hersinien ve son olarak da Alp Orojenezi'nin etkisinde kalarak, kıvrımlı ve kırıklı bir yapı özelliği kazanmışlardır. Dağlık sahalar, Kızılören ve Aladağ çevresindeki kesimleri içersine almaktadır.

Kızılören Dağı: Bağrsak Boğazı'nın doğu kesiminde yer alır. Kızılören Dağı genellikle karbonatlı kayalardan meydana gelmiş ve Alp Orojenezi ile de önemli ölçüde başkalaşıma uğramıştır. Trias-Jura yaşlı dolomitik kalkerler ve dolomitler dağın ana litolojilerini oluşturur. Buradaki dolomitik kalkerler tektonik kontrollü blok yapı özelliği göstermektedir (Foto 4). Dağın batı ve kuzey yamaçlarında eğim yer yer 30°'yi bulmaktadır. Bu diklikler aynı zamanda Kızılören fayının, fay dikliğine tekabül etmekte, bu özelliği ile Kızılören Dağı horst özelliği göstermektedir. Kızılören fayı NE-SW doğrultusunda gelişmiştir.

Kızılören Dağı'nın ova tabanı ile birleştiği kesimlerde yamaç molozları yer almaktadır. Burada görülen moloz akıntıları, bu alanda sürekli bir akarsu bulunmamasına karşılık, periyodik karakterli akarsular ile taşınmaktadır. Bu moloz akıntılarına dere yataklarında sıkça rastlanmaktadır. Dağı'nın zirve kesimlerinde ise oldukça sığ karakterli dolin şekilleri yer

almaktadır. Kış ve bahar aylarında dolinler karlarla dolmakta, sıcak mevsimde ise erimektedir. Bu dolinler özellikle dağın çevresindeki su kaynaklarına rezervuar alanı oluşturmaktadır.

Şekil 4. Bağırsak Boğazı ve Çevresinin Jeomorfoloji Haritası

Foto 4. Orta Trias-Alt Jura yaşlı dolomitik kalkerlerden oluşmuş Kızılören Dağı (2193 m), tektonik kökenli blok yapı özelliği gösterir.

Aladağ ve çevresi: Etüt sahasının kuzeyinde Aladağ'ın güney yamaçları yer almaktadır. Oldukça yüksek olan bu sahaların ana litolojisini Permien yaşlı kristalen kalkerler, mermer, metakuvarsit, kumtaşı oluşturmaktadır. Yer yer kıvrımlı ve kırıklı bir yapı özelliği gösterir (Foto 5).

Permien yaşlı bu birimlerin çevresinde ise yükseltileri çok az değişmekle birlikte Trias-Jura yaşlı metamorfizmaya uğramış kalkerler ile dolomitler yüksek rölyefi oluştururlar. Sarı T. (2040 m) güneyinde yer yer kalınlığı 700 metreye ulaşan birimler sert ve dayanıklı litolojileri ile dikkati çekmektedir.

Foto 5. Aladağ (2339 m) kıvrımlı ve kırıklı bir yapı gösterir. Dağ'ın yapısal birimlerini Permien yaşlı kristalen kalkerler, mermer, metakuvarsit, kumtaşları oluşturmaktadır. Ön planda ise plato yüzeyindeki boylu ardıc (Juniperis excelca) ve kokar ardıc (Juniperus foetidissima) topluluğu görülmektedir.

Plato Sahaları

Araştırma sahasının büyük kesimini plato sahaları oluşturmaktadır. Plato sahaları Bağrsak Boğazı'nın kuzey ve güney kesiminde doğu-batı yönünde uzanmaktadır.

Foto 6. Sağlık Ovası'nın kuzeyindeki Orta Trias-Alt Jura yaşlı dolomitik kalkerlerden oluşmuş plato sahası, Sarp Dere ve kolları tarafından derince yarılmıştır.

Kuzey kesimdeki plato sahasının ana yapısını konglomera, kumtaşı, kilaşı ve yer yerde killi kalkerler oluşturmaktadır. Platoyu oluşturan birimler yatay konumlu yer yerde güneyindeki plato kesimini oluşturan formasyonlarla dokanak halindedir. Plato sahası Bağrsak Dere ve kolları tarafından yarılmıştır (Foto 6). Özellikle Sarp, Söğütlü ve Dartas derelerinin oluşturduğu vadiler kertik vadi özelliği göstermektedir. Plato yüzeyinde özellikle killi kalkerler ve andezitik birimlerin bulunduğu kesimlerde Büyükkeriz T.(1696 m), Öğendirek T.(1450 m) ve Yaylacık T.(1580 m) dikkati çeken tepelerdir.

Bağrsak Boğazı'nın güney kesimindeki plato sahası volkanik ve flüvyal etkilerle şekillendirilerek günümüze kadar gelmiştir. Bu kesimdeki plato sahası, Üst Miosen-Alt Pliosen aralığında oluşmuş volkanitlerden teşekkül etmiştir. Farklı litolojik birimleri bünyesinde taşımasından dolayı jeomorfolojik çeşitlilik göstermektedir. Peribacası oluşumları, kırgıbayır ve volkanik tepeler en dikkati çekenlerdir.

Sağlık Kasabası'nın güneybatı kesiminde andezitler üzerinde gelişmiş peribacası oluşumları yer almaktadır. Farklı aşınım sonucu vadi yamaçlarında görülen peribacalarının şapkaları bulunmamaktadır. Yine yüzeysel sular ile küçük debili derelerin aşındırmasına bağlı olarak Sağlık Kasabası'nın güney ve güneydoğu kesimlerindeki yamaçlar üzerinde kırgıbayır oluşumları görülür (Foto 7). Sağlık Ovası'na doğru eğimli (4-5°) tüf ve aglomeralar üzerinde gelişme göstermişlerdir.

Foto 7. Gözet T.'nin (1838 m) kuzey yamaçlarındaki aglomera ve tüfler üzerinde gelişme göstermiş kırgıbayır oluşumları

Foto 8. Damlakayası T.(1860 m) tektonik hat boyunca çıkan asitik lavların yığılması ile oluşmuş, kütleli bir tepe özelliği gösterir.

Plato yüzeyinde farklı aşınım sonucu ortaya çıkmış, yer yer andezit, traki-andezit ve dasitlerin yığılmasından oluşmuş tepeler yer almaktadır. Damlakayası T.(1860 m), Karakaya T., Gözet T. (1838 m) ve Büyükhacıbaba T.(1630 m) dikkat çeken tepelerdir. Damlakayası T. bir kırık hatı boyunca çıkan lavların yığılması ile oluşmuştur (Foto 8). Tepenin doğu kesiminde Meram Belediyesi'ne ait andezit işletmesi yer almaktadır. Buradan elde edilen andezitler, Konya Şehri'nin yol ve tretuvar düzenlemelerinde kullanılmaktadır.

Bağırsak Boğazı

Çokasuyu, Kızılören Dağı'nın batı kesiminden çıkan çok sayıda küçük debili kaynakların

birleşmesi ile oluşur. Sağlık Kasabası tarafından gelen derelerin sularını alarak Yaylacık T.'nin (1580 m) güneyinden Bağirsak Boğazı'na girer. Boğaza girdiğinde Bağirsak Dere adını alır. Yaklaşık 10 km batıya doğru menderi hareketler yaparak ilerleyen dere, Yunuslar Köyü'nün doğusunda kuvvetli bir dirsek yaparak güneybatıya doğru döner. 2 km bu doğrultuda ilerledikten sonra boğazı terk eder (Şekil 4).

Dere'nin boğaza giriş sahasında yatak yüksekliği 1360 metre iken, Yunuslar Köyü'nün güneybatısında boğazdan çıktığı yerde 1240 metreye düşer. Bağirsak Dere, 12 km uzunluğunda ve %10 olan vadi tabanında akışını sürdürmektedir.

Boğazın oluşumu ve gelişiminde tektonik ve flüviyal süreçler etkili olmuştur. Çokasuyu Bağirsak Boğazı adı verilen kesimde volkanik araziden geçer. Burada andezit, traki-andezit, tuf, aglomeralar yer alır. Volkanik faaliyet sonunda tektonik hareketlere maruz kalan bu formasyonlar, Konya-Beyşehir karayolunun 47 ve 50. km'sinde görüldüğü gibi birbirine paralel faylarla kesilmiştir. Bu fayların etkisi ile taban seviyesi değişen Bağirsak Dere volkanik araziye gömülerek Bağirsak Boğazı'nı oluşturmuştur (Selçuk Biricik, 1982).

Bağirsak Boğazı oluşumu yanında taraça sistemleri, peribacası oluşumları ve neck özelliği gösteren tepeleri ile dikkat çekmektedir. Taraçalar bu günkü aktüel yatağın her iki kesiminde 1 ve 5 metrelerde teşekkül etmişlerdir. Alüvyonlar içersinde oluşan bu taraça sistemleri alçak taraça özelliği gösterirler.

Peribacası oluşumlarının en tipik olanları Konya-Beyşehir karayolunun 50-60 km arasına isabet eden Bağirsak Boğazı'nın kuzey ve güney yamaçlarında görülmektedir.

Bağirsak Deresi farklı litolojik unsurlardan oluşan plato sahasını yarararak Sağlık Ovası'ndan Beyşehir-Suğla Depresyonu'na geçer. Ancak Yaylacık T.'nin (1580 m) batısında birbirine paralel gelişmiş kırık hatlarından çıkan lavların yığılması sonucu oluşmuş tepeler dikkati çekmektedir. Andezitik lavlardan oluşan bu tepeler neck özelliği göstermektedir (Foto 9). Bağirsak Deresi bu kesimde sert andezit kütesine gömülerek 170 m uzunluğunda, 65 m genişliğinde eşik sahası oluşturmuştur.

Foto 9. Kırık hatlarından çıkan lavların yığılması ile oluşmuş tepeler. Bu tepeler aynı zamanda neck özelliği göstermektedir.

Sağlık Ovası

Ovayı kuzeyde Aladağ'ın güney yamaçları, Sarı T.(2040), doğusunda Kızılören Dağı (2193 m), güneyinde Gözet T.(1838 m), batısında Yaylacık (1560 m) ve Karakaya tepeler çevrelemektedir (Şekil 4). Ova tabanı 1360-1375 metreler arasında yükseltiye sahip olup, özellikle kuzey-güney istikametinde dalgalı bir yüzey göstermektedir. Ovanın doğu-batı uzunluğu 6 km, kuzey-güney yönündeki genişliği 5 kilometredir. Ovanın Bağirsak Boğazı girişine yakın kesimlerinde bataklık alanlar yer almaktadır. Bu kesimde yüzeye çıkan su kaynakları ile çevreden gelen periyodik karakterli derelerin suları burada birikerek bataklık sahaları oluştururlar. Yine Sağlık Kasabası'nın doğu ve kuzeybatı kesimlerinde yamaç kaynakları

yer almaktadır. Bu kaynakların (Sıtma Pn., Keklik Pn.) debileri 1-2 lt/sn civarındadır.

Çeşitli dönemlerde deniz ve göl istilalarına maruz kalan inceleme alanı son olarak Üst Miosen’de kısmen göl halini almıştır. Bu dönemde ova tabanında klastik ve piroklastik unsurlar birikme göstermiştir (Foto 10). Ova, Erenler Dağı volkanizmasından çıkan volkanitlerle dolgulanmıştır. Pleistosen döneminde göllerin ortadan kalkmasıyla, sıcak ve kurak iklim koşulları etkisini göstermeye başlamıştır. Bu dönem ve sonrasında gelişen konsektant akarsu ve kolları tarafından parçalanmaya başlayan ova, Bağırsak Deresi’nin tektonik etkilerle yatağına gömülmesi sonucu Beyşehir Gölü Havzası’na taşınma göstermiştir. Günümüzde Yaylacık T.’nin doğusunda yer alan Plio-Kuaterner depolar aşınmadan arta kalmış bakiyeler olarak dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu depolar, yer yer çapraz tabakalanmalarıyla bir sel rejimine işaret etmektedirler.

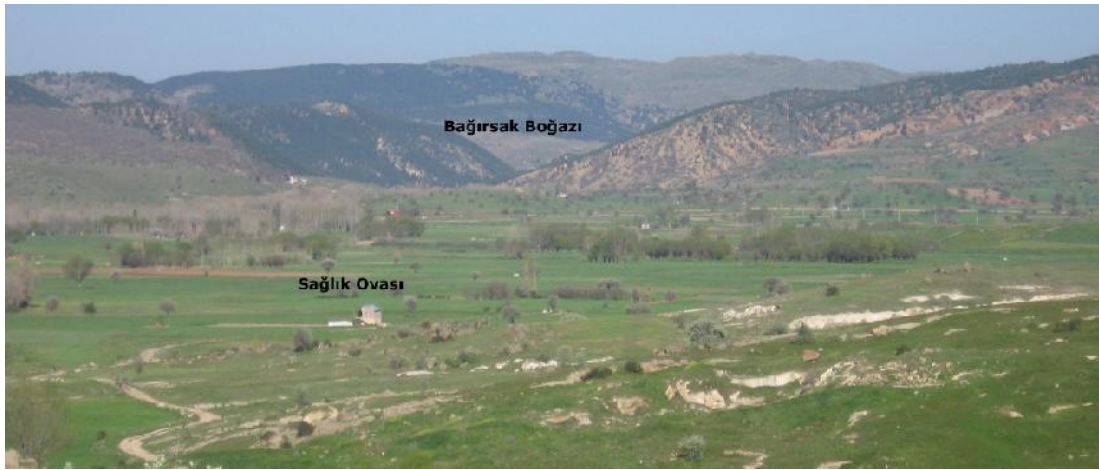

Foto 10. Sağlık Ovası ve bu ovayı Beyşehir Gölü Havzası’na bağlayan Bağırsak Boğazı’nın girişi

Ovanın güney kesimlerinde nispi yükseltileri 15-100 m arasında değişen tepeler yer almaktadır. Bu tepelerin bir kısmı tüf ve aglomeralardan oluşmuştur (Foto 10). Tepelerin ova tabanına bakan yamaçlarında farklı aşınım sonucu ortaya çıkmış peribacası oluşumları görülür.

Günümüzde Sağlık Kasabası ile Konya-Beyşehir karayolu arasında kalan ova tabanından tarım arazisi olarak yararlanılmaktadır. Burada bahçe evleri yer almaktadır. Özellikle Sağlık Köyü’ndeki insanlar, Mart-Nisan aylarında buraya gelmekte ve tarım faaliyetlerini sürdürerek, Eylül-Ekim aylarında tekrar geri dönmektedirler.

Sonuçlar

Bağırsak Boğazı ve çevresini oluşturan arazi farklı zamanlarda oluşmuş kayalar ihtiva etmektedir. Tersier araziler etüt alanının ¾’ünü kaplar. Bağırsak Boğazı’nın kuzey kesiminde Miosen-Pliosen yaşlı tortullar, güney kesimlerinde ise Üst Miosen-Alt Pliosen yaşlı andezit, riolit, aglomera ve tüflerden oluşan volkanik birimler yer almaktadır.

Sahanın şekillenmesinde tektonik ve flüviyal süreçler etkili olmuştur. Üst Miosen-Alt Pliosen’den itibaren bölgede göl ortamı oluşmaya başlamıştır. Göl ortamında tabanda hızlı bir aşınma ve birikme ürünleri olan taban konglomeraları çökelmiştir. Göl ortamında oluşan faylar boyunca volkanik faaliyetler başlamış tüf, tüfit, aglomera ve lavlar püskürmüştür. Bu volkanik faaliyetlerle eş zamanlı göl ortamında sedimanter çökelim devam etmiştir.

Pleistosen’de Sağlık Ovası’nın yerinde oluşan göl suları yüzeyden Bağırsak Deresi

tarafından Beyşehir Gölü'ne taşınmaktaydı. Dere yatağında meydana gelen kırık sistemleri ile taban seviyesi değişen dere, yatağına gömülmüştür. Aşınım dalgasının hızla geriye ilerlemesi sonucunda Bağırsak Boğazı oluşurken bir taraftan da geriye doğru aşınım dalgasının Sağlık Ovası'na ulaşması ovanın boşalmasına neden olmuştur. Günümüzde Sağlık Ovası tabanında yer alan tepeler bu boşalmadan arta kalmış bakiyeler olarak dikkati çekmektedir.

Sonuç olarak Bağırsak Boğazı:

Konya-Beyşehir havzaları arasında yer alan Sağlık Ovası'nın Beyşehir Gölü Havzası'na bağlanmasında,

Sağlık Ovası'nın oluşum ve gelişiminde,

Boğaz çevresinde yer alan plato ve dağlık sahalarından kaynaklarını alan derelerin aşındırma güçlerinin artmasında,

Peribacası, kırgıbayır, boşalmış volkan domları ve vadi sistemlerinin oluşmasında etkili olmuş, yarma boğaz özelliği göstermektedir.

Katkı ve Kaynakça

- Eren, Y. 1993a: Eldeş-Derbent-Tepeköy-Söğütözü (Konya) Arasının Jeolojisi; S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Konya.
- Göğer, E. - Kral, K., 1973: Kızılören Dolayının (Konya'nın Batısı) Genel Stratigrafisi, MTA Derleme Rap. no: 42137, Ankara.
- Görmüş, M. 1984: Kızılören (Konya) Dolayının Jeoloji İncelemesi; Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Konya.
- Güyer, F.-Günaydın, A.B.-Akbulut, İ.-Ak, S.-Kurtman, T.- Demirci, A.R.- Akarsu, B.- Emre, Ö.- Durdu, M.-Karakaş, M.-Üyüklü, A.-Yıldız, H.1998: Konya İli Çevre Jeolojisi ve Doğal Kaynakları, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü, Rapor no:42149, Ankara.
- Keller, J.-Jung, D.-Burgath, K.-Wolff, F. 1977: Geologie und Petrologie des Neogenen kalkalkali- vulkanismus von Konya (Erenler Dağı-Alacadağ Massiv, Zentrel Anatolien) Geol. Jb., B25, 37-117.
- Selçuk Biricik, A.1982: Beyşehir Gölü Havzasının Strüktürel ve Jeomorfolojik Etüdü, İstanbul Üniversitesi, Yay. no:2867, Coğr. Enst. Yay. no:119, İstanbul.
- Sevgil, B.1981: Konya İli-Merkez İlçesi-Sağlık Köyü Bentonit Raporu, M.T.A. Rapor no:42184, Ankara.